

УДК 364-43:174-053.2-056.26

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.8>

Вікторія ПЕТРУК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, пр. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-5969-0777

Бібліографічний опис статті: Петрук, В. (2021). Етичні засади роботи соціального працівника з дітьми з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 52–60, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.8>

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У статті розглядаються питання, які пов'язані з етичними засадами роботи соціального працівника з дітьми з інвалідністю як невід'ємної складової частини щоденної діяльності. Знання теоретичних та законодавчих засад професійної діяльності сприяє ефективному розв'язанню проблем, а розуміння норм і принципів етики соціальної роботи, обов'язкове та творче їх застосування в діяльності допомагає соціальному працівнику налагоджувати співпрацю з клієнтами, їхніми близькими, колегами, представниками суспільних, державних і недержавних організацій та закладів, а також професійно виконувати свою роботу. Актуальність цього дослідження зумовлена змінами ставлення суспільства до дітей з особливими потребами. Нині однією з гострих соціальних проблем є стан здоров'я дітей та молоді. Стабільно високими є показники дитячої інвалідності, що свідчить про негативну тенденцію зростання чисельності дітей з особливостями психофізичного розвитку, що зумовлює необхідність різних форм соціальної допомоги та підтримки таких дітей.

Організація соціальної допомоги дітям, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного розвитку, потребує насамперед вирішення соціальних проблем. Серед них обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні, контролі за своєю поведінкою. Розвиток дітей з інвалідністю залежить від задоволення їхніх потреб іншими людьми. Освіта, психолого-педагогічний вплив на особистість, дозволяють є інструментами вирішення однієї з основних проблем у суспільній та державній політиці щодо дітей з обмеженими функціональними можливостями – їхньої соціальної реабілітації, адаптації та інтеграції в суспільство.

Соціальні працівники надають пріоритетного значення «соціальному» підходу до проблеми, а не «медичному», що позначається на змісті та якості заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків «інвалідності».

Ключові слова: етичні принципи соціальної роботи, моральна поведінка соціального працівника, інвалідність, діти з інвалідністю.

Victoria PETRUK

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-5969-0777

To cite this article: Petruk, V. (2021). Etychni zasady roboty sotsialnoho pratsivnyka z ditmy z invalidnistiu [Ethical principles of work of a social specialist with children with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 52–60, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.8>

ETHICAL PRINCIPLES OF WORK OF A SOCIAL SPECIALIST WITH CHILDREN WITH DISABILITIES

The article substantiates the ethical principles of the social specialist's work with children with disabilities, as one of the integral components of daily activities. Knowledge of the theoretical and legal principles of professional activity contributes to the effective solution of problems, and understanding of norms and principles of social work ethics, their obligatory and creative application in activity helps the social worker to establish cooperation with clients, their relatives, colleagues, with representatives of public, state and non-governmental organizations and institutions and to perform their work professionally. In connection with the integration of Ukraine into the European space, there are changes in the attitude towards people with disabilities. Increasingly, one can face the fact that one of the most acute modern social problems is the state of health of children and youth. The indicators of children's disability are consistently high, which indicates a negative trend of growth in the number of children with psychophysical development, which necessitates various forms of social assistance and support for such children.

The organization of social assistance to children who are deprived of the opportunity to lead a full life due to physical disabilities, requires, first of all, a change in society's attitude to children with special needs and the problem of disability in the world and in Ukraine in particular. Due to limitations in communication, self-care, movement, control over their behavior, the development of these children depends on meeting their needs by other people, which is a multifaceted process of social rehabilitation. Education, psychological and pedagogical influence on the individual are tools for solving one of the main problems in public and state policy for children with disabilities – their social rehabilitation, adaptation and integration into society. Social workers give priority to a “social” approach to the problem, rather than a “medical” one, which affects the content and quality of measures aimed at reducing the negative effects of “disability”.

Key words: ethical principles of social work, moral behavior of a social worker, invalidity, children with disabilities.

Актуальність проблеми. Щорічно 5 травня відзначається Міжнародний день боротьби за права людей з інвалідністю. Згідно з новим звітом ЮНІСЕФ, кількість дітей із інвалідністю у світі оцінюється майже в 240 млн осіб.

За даними Державної служби статистики, станом на 1 січня 2021 року в Україні налічується 2,703 млн людей з інвалідністю. З них – 163,9 тис. дітей. 9 серпня 2017 року була прийнята Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки, де йдеться про поступове закриття інтернатних закладів для дітей. Показник дитячої інвалідності в розвинених країнах становить 250 випадків на 10 тис. дітей і має тенденцію до збільшення. Термін інвалідності з дитинства введено в 1979 р. З 2018 року в Україні виключено із законодавства та вжитку термін «інвалід» (Реабілітація дітей з особливими потребами, 2019). Таким чином, згідно з документом, замість слова «інвалід» у всіх законодавчих актах буде «людина з інвалідністю», термін «дитина-інвалід», відповідно, замінено на «дитина з інвалідністю».

Інвалідність – міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю...», 2005).

Дитина з інвалідністю – особа до досягнення нею повноліття (віком до 18 років) зі стійким обмеженням життєдіяльності, якій у порядку, визначеному законодавством, встановлено інвалідність (Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю...», 2005).

Закон України «Про охорону дитинства» під «дитиною з інвалідністю» розуміє дитину зі стійким розладом функцій організму, спричи-

неним захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту (Закон України «Про охорону дитинства», 2001).

Інвалідність – проблема багатогранна, безпосередньо пов'язана з рівнем економічного, політичного, соціального розвитку людського суспільства, його культурою, освітою, мораллю, релігією (Байда, 2012).

Діти з інвалідністю – це діти з фізичними, інтелектуальними, сенсорними та руховими обмеженнями, а також емоційно-правовими та адаптаційними проблемами, що потребують комплексної допомоги внаслідок соціальних, психологічних, медичних обмежень. Інвалідність у дітей – значне обмеження життєдіяльності, що призводить до соціальної дезадаптації внаслідок порушення розвитку та росту дитини, втрати контролю за своєю поведінкою, а також здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, спілкування, трудової діяльності в майбутньому (Реабілітація дітей з особливими потребами, 2019).

Ставлення до людей з інвалідністю було різним у певні історичні періоди: людей з інвалідністю позбувалися, знищували; висловлювали співчуття та піклування, лікували, навчали. Їх виключали з життя суспільства, бо вони не «підходили» йому; їх насильно піддавали стерилізації; вони були об'єктами глузування; їх примусово відправляли в закриті заклади та психіатричні лікарні, де багато з них залишались упродовж життя. Друга світова війна істотно змінила ставлення мільйонів людей до питань «інвалідності». З другої половини ХХ ст. соціальна політика багатьох європейських країн стосовно осіб з інвалідністю зазнала суттєвих змін. Ставлення до цієї соціальної групи людей як до пацієнтів, якими необхідно лише опікуватися і які не можуть долучатися до активного суспільного життя, змінилося

на ставлення до них як до повноправних членів суспільства, що мають рівні права з іншими громадянами країни (Реабілітація дітей з особливими потребами, 2019).

Однак ще чимало країн, у тому числі й Україна, в процесі формування державної соціальної політики стосовно людей з інвалідністю не враховують цих змін, надають пріоритетного значення «медичному», а не «соціальному» підходу до проблеми, що позначається на змісті та якості заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків «інвалідності» (Байда, 2012: 7).

Успішність суспільства, соціальна захищеність, рівень та якість здоров'я підростаючого покоління визначається рівнем інвалідності дітей.

Залучення дітей з інвалідністю в життя спільноти буде сприяти боротьбі з дискримінацією. Небагато дітей з інвалідністю отримують доступ до медичного обслуговування або до шкільної освіти, тому що вони більш вразливі до насильства, жорстокого поводження, експлуатації і відсутності догляду, особливо якщо їх приховують від сторонніх очей або поселяють у спеціалізовані інтернати. Ця ситуація пояснюється негативним ставленням до них у суспільстві або підвищеними витратами на їхнє виховання. Близько третини країн світу досі не ратифікували Конвенцію про права інвалідів. Україна ратифікувала Конвенцію про права інвалідів та Конвенцію про права дитини, однак слід істотно посилити роботу, щоб інтегрувати дітей з інвалідністю в життя громади та забезпечити їм доступ до школи або лікарні, підтримати таких дітей та їхні родини. Таким чином, варто впроваджувати інклюзивний підхід, який передбачає доступність й універсальність середовища, що дозволяє якомога більшій кількості людей користуватися всією інфраструктурою без всілякої адаптації, відповідає загальним інтересам (Реабілітація дітей з особливими потребами, 2019).

Інклюзія (від англ. inclusion – включення, залучення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Найчастіше в контексті інклюзії йдеться про необхідність залучення людей з інвалідністю до суспільного життя, подолання дискримінації та створення безбар'єрного простору (Інклюзія, 2021).

Послуги для людей з інвалідністю в громаді від народження до кінця життя – це:

– раннє втручання – комплексна, міжгалузева допомога сім'ї (залучаються фахівці

з різних сфер: освіти, охорони здоров'я, соціальної), в якій народилася дитина з особливостями розвитку;

– інклюзивна освіта – всі діти від дошкільного закладу до студентських лав навчаються разом, незалежно від особливостей розвитку;

– інклюзивне культурне середовище – це коли незряча людина може «подивитися» фільм чи картину, глуха людина – «почути» звернення президента чи отримати задоволення від участі в концерті, людина з ментальними проблемами – ознайомитись із новинами в спрощеній подачі інформації, людина без навичок мовлення – спілкуватися іншими засобами тощо;

– соціальні послуги: денний догляд – це перебування дитини в закладі (типу дитячого садка) протягом дня, де такі діти отримують належний догляд, освітні послуги, вчать бути самостійними, спілкуватися з однолітками і дорослими; підтримане проживання – це коли людина з інвалідністю проживає в спеціально оснащеному будинку разом з усіма у громаді; соціальний супровід – це комплексна послуга, що передбачає всебічну підтримку людини з інвалідністю та її сім'ї: від надання консультацій, оцінки потреб, розвиток навичок до підтримки на робочому місці (Як забезпечити, 2017).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці мають чимало доробокзів проблем соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я (А.Й. Капська, Є.І. Холостова, О.Р. Ярьська-Смірнова та ін.). Проаналізовано соціально-педагогічну підтримку та соціальну реабілітацію таких дітей (І.Д. Зверева, В.І. Ляшенко, В.В. Тесленко та ін.), можливості їхньої фізичної реабілітації (С.П. Демчук, О.А. Юрченко, Л.В. Шапкова та ін.) і соціальної інтеграції (А.В. Батова, Д.В. Зайцев, Т.А. Мартинюк, О.М. Полякова та ін.) організацію соціально-педагогічної роботи з батьками (Н.В. Грабовенко, І.Б. Іванова, Т.Г. Соловйова, Я.І. Юрків та ін.) проблеми правового становища (М.Г. Єрмілова, О.В. Пономаренко, В.С. Тарасенко, І.В. Ушанков та ін.), моделі інвалідності (Н.О. Бондар, І.В. Калашникова, Є. І. Холостова та ін.).

Ми погоджуємось із В.В. Тесленко, який наголошує на тому, що дітей з інвалідністю необхідно розглядати не як аномальну, а як особливу групу. Внаслідок їхньої особливої вразливості, відсутності сприятливого

середовища для задоволення своїх потреб, обмеження соціокультурної мобільності та відсутності повноцінного використання життєвих шансів, діти з обмеженими можливостями здоров'я потребують особливої уваги, що, безперечно, актуалізує соціальну роботу з ними, інтеграцію та адаптацію, соціальну реабілітацію, соціально-педагогічну підтримку, дотримання їхніх конституційних прав та сприяння доступності ресурсів навколишнього світу (Тесленко, 2007).

Мета дослідження. Обґрунтувати етичні засади роботи соціального працівника з дітьми з інвалідністю, які визначаються моральними якостями, цінностями фахівця, етичними принципами соціальної роботи та нормами етичної поведінки спеціаліста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними шляхами інтеграції дітей з інвалідністю є:

- адаптування особистості до суспільних, соціально-економічних стосунків; створення суспільством умов для задоволення особливих потреб кожної особистості; автономність;

- участь у суспільній діяльності; забезпечення соціальних зв'язків; прийняття соціумом усіх особистостей незалежно від її можливостей (соціального статусу, матеріального забезпечення, фізичного чи психічного здоров'я) (Інноваційний потенціал, 2021).

Серед потреб дітей з інвалідністю щодо їхньої успішної соціальної інтеграції виділяють:

- вдосконалення архітектурного середовища; оснащення його технічним обладнанням для цієї категорії населення (спеціальне програмне забезпечення, технічні засоби);

- адаптованість навчально-методичного забезпечення для освітнього процесу (Інноваційний потенціал, 2021).

До основних бар'єрів, що створюють перешкоди до позитивної інтеграції осіб з інвалідністю належать комунікативна взаємодія та психологічні бар'єри (замкнутість, сором'язливість, уникнення невдач, емоційні реакції, вольові можливості) тощо (Інноваційний потенціал, 2021).

З огляду на сучасні загрози і виклики, саме соціальні працівники/фахівці із соціальної роботи мають приділяти особливу увагу питанням соціальної роботи із сім'ями, в яких є особи з інвалідністю (фізичними та психічними розладами) (типовими для таких сімей

є фінансові та матеріальні труднощі, а також проблеми, пов'язані з постійним психічним та нервовим перевантаженням, нерозумінням із боку соціального оточення, відчуттям покинутості, самотності, лікуванням, здійсненням медичної і педагогічної корекції та компенсації порушень, отриманням технічних засобів і спеціального приладдя, задоволенням потреб у періодичному контролі стану здоров'я, кваліфікованих консультаціях, оздоровленні, реабілітації, освіті) (Кияниця, 2017: 19).

Видами соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я є такі: соціальна допомога; соціальний патронаж; соціальна реабілітація; надання соціально-психологічної, психолого-педагогічної, соціально-медичної, юридичної, інформаційно-консультативної допомоги та підтримки з метою покращення їх життєдіяльності (Соціальна робота, 2017).

Вибір виду соціальної роботи залежить від специфіки життєдіяльності конкретної дитини, що своєю чергою зумовлює індивідуалізацію форм і методів роботи з нею, спрямованих на формування індивідуальності кожної дитини з урахуванням її потенційних можливостей і потреб. Тому соціальний працівник має враховувати ці аспекти. Так, наприклад, якщо працювати з ліжково-хворими дітьми (з пошкодженням спинного мозку, кістково-м'язової системи), необхідною умовою їх соціальної адаптації є створення атмосфери соціального середовища в місцях їхнього перебування. Діти, які мають комунікативні труднощі, в процес інтеграції включаються поступово та потребують спеціальної допомоги: сурдоперекладу, спеціальних озвучених путівників, слухових апаратів, азбуки Брайля тощо. Діти з проблемами пересування та орієнтації в просторі потребують спеціальних пристосувань (милиць, інвалідних візків), відповідного догляду, допомоги, а також формування таких якостей, як самостійність, прагнення до взаємодії і співпраці, що прискорює процес їхньої адаптації та соціалізації (Соціальна робота, 2017).

Соціальна робота з людьми з інвалідністю є способом оптимізації процесу соціалізації та виконує три соціальні функції: покращення рівня соціальної адаптації індивіда чи групи; соціальну профілактику дезадаптації індивіда чи групи; соціокультурну реабілітацію індивіда чи групи (Організація роботи з людьми, 2020).

Моральний аспект діяльності соціального працівника розкривається через систему моральних цінностей, чеснот і добра в поведінці, що орієнтує на дотримання норм професійної етики.

Ми погоджуємося з твердженнями дослідника М. Чайковського про те, що основними цінностями, на яких будується вся робота з людьми з інвалідністю, є такі:

- цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень;
- кожна людина має право на спілкування;
- усі люди потребують один одного;
- різноманітність посилює всі сторони життя людини;
- кожна людина має унікальні особливості (Чайковський, 2016: 377).

Моральна поведінка соціального працівника визначається певними моральними і душевними якостями соціального працівника. Їх формування відбувається шляхом засвоєння духовних цінностей суспільства та професії, перетворення їх у процесі діяльності в переконання і потреби. Наявність відповідної моральної поведінки та моральних якостей сприяють підвищенню рівня суспільної моральності і, таким чином, вирішенню низки соціальних проблем (Сушик, 2020).

Особистісні якості, почуття фахівця – це комплекс характеристик особистості, які стають підґрунтям його професійної компетентності, а саме:

1) емпатія. Це поняття складне і багатогранне й передбачає, що фахівець проникає в переживання, почуття особи/отримувача послуг, бажає розділити з ним ці почуття. Така якість є фахово необхідною, оскільки за допомогою емпатії можливо пізнати причини страждань чи суперечностей у житті отримувача послуг. Практична професійна діяльність фахівця неможлива без емпатії, що підтверджується як спостереженнями, так і науковими теоріями. Зокрема, К. Роджерс зазначав, що без емпатії неможлива нормальна взаємодія між людьми, тим більше, якщо одна з них професіонал, яка працює з людьми;

2) гідність. Це ціннісне переживання особистістю самої себе як результат самоповаги за набуті духовно-моральні якості, що викликають повагу інших і визнання яких особистість за необхідності відстоює у процесі власної жит-

тедіяльності. Гідність фахівця має зовнішнє втілення у поставі, ході, мовленні. Почуття гідності не дозволяє людині замкнутися у власному внутрішньому світі, а стимулює повсякчас активно взаємодіяти з іншими, демонструючи повагу до прав людини, міжнародних орієнтирів забезпечення найкращих інтересів дитини;

3) щирість. Емпатію неможливо виявити без щирості. Якщо отримувач послуг не відчуватиме щирої зацікавленості з боку фахівця, останньому буде складно допомогти вирішити проблеми;

4) ініціативність, здатність до творчості. Недоцільно постійно дотримуватися рекомендацій та інструкцій – вони орієнтовані та типового отримувача соціальних послуг і потребують постійної трансформації та адаптації до реальних умов життєдіяльності дитини, дорослого, групи людей. Характерними ознаками ініціативності є поєднання знання предмета діяльності з оригінальними, нестандартними підходами до вирішення проблем;

5) гнучкість і наполегливість. Гнучкість – характерна ознака професійної діяльності, необхідна для досягнення очікуваних змін. Відсутність цієї якості призводить до однобічності розуміння проблеми, неврахування всіх чинників та міркувань сторін, які беруть участь в її вирішенні. При цьому може виникнути ситуація, за якої оптимальним стилем поведінки, окрім гнучкості, стане наполегливість, від якої залежатиме позитивний результат;

6) здоровий глузд. Така якість має виявлятися фахівцем на кожному етапі соціальної роботи: оцінювання ситуації, обмірковування варіантів подальших дій, прогнозування наслідків тощо. Здоровий глузд впливає на формування професійної зрілості фахівця;

7) милосердя. Ця якість фахівця із соціальної роботи виявляється в доброму, співчутливому ставленні до отримувачів соціальних послуг, колег, інших фахівців соціальної сфери. У народі кажуть, що милосердна людина схильна і готова до добрих учинків (Кияниця, 2017: 74–75).

Існує велика кількість етичних принципів та цінностей, які своєю чергою впливають на роботу соціальних працівників.

Основні принципи, якими має керуватися соціальний працівник у своїй щоденній діяльності, викладені в «Етичному кодексі соціальних працівників», «Міжнародній Декларації

про етичні принципи соціальної роботи» та професійно-етичних кодексах асоціацій соціальних працівників деяких країн.

Як зазначено в Глобальній декларації етичних принципів соціальної роботи (Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи), соціальна робота – це базова на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей.

Центральне місце в соціальній роботі посідають принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності (Семигіна, 2018).

Спираючись на Глобальну декларацію етичних принципів соціальної роботи (Міжнародної федерації соціальних працівників), опишемо низку принципів щодо функціональних обов'язків соціального працівника задля забезпечення соціального супроводу дитини з інвалідністю:

1) принцип професійної комунікації. Цей принцип свідчить про те, що у своїй діяльності соціальний працівник комунікує з іншими спеціалістами та установами для вирішення конкретної проблеми клієнта;

2) принцип визнання гідності людини. Цей принцип говорить про те, що вся мультидисциплінарна команда працює на благо дитини з інвалідністю і саме в цьому виражається гідність до людини;

3) принцип сприяння правам людини. Соціальні працівники підтримують фундаментальні та невід'ємні права всіх людей і сприяють їм. Тому фундаментальним є знання законодавства з питань інвалідності та саме як це працює. Соціальна робота базується на повазі до природженої цінності та гідності всіх людей, до індивідуальних і соціальних/громадянських прав, що з них випливають;

4) принцип сприяння соціальній справедливості. Соціальні працівники несуть відповідальність за залучення людей до досягнення соціальної справедливості в суспільстві загалом, кидають виклик дискримінації. Соціальні працівники мають знати всі можливості, які надає держава для вирішення конкретної проблеми;

5) принцип доступу до справедливих ресурсів, а саме: захищають ідею справедливого розподілу ресурсів та багатства і працюють над тим, щоб забезпечити доступ до них;

6) принцип сприяння праву на самовизначення. Соціальний працівник має скоординувати і дати можливість клієнту для самореалізації. Вони поважають і підтримують право людей приймати власні рішення та робити вибір, якщо це не загрожує правам та законним інтересам інших людей;

7) принцип сприяння праву на участь. Соціальний працівник має залучати дітей до активності, а саме працювати над зміцненням самооцінки та можливостей людей, сприяючи їхній повній участі у всіх аспектах ухвалення рішень та дій, які впливають на їхнє життя;

8) принцип поваги конфіденційності та приватності. Не розголошують особливості хвороби, становища сім'ї, їхніх проблем, поважають права людей на конфіденційність та недоторканість приватного життя, працюють відповідно до цих прав;

9) принцип професійної доброчесності. Професійна доброчесність соціального працівника полягає насамперед у тому, що коли соціальний працівник за певних особистих причин не може працювати з цим випадком, то має перенаправити до інших спеціалістів, а також має діяти відповідно до чинного етичного кодексу або керівних принципів у своїй країні (Семигіна, 2018).

Важливою складовою частиною соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є етичні принципи соціальної роботи, вони є значущими в роботі соціального працівника з усіма категоріями клієнтів, тому що етичні принципи слугують основою для соціальних працівників для того, щоб досягти найвищих висот у своїй професійній доброчесності.

В етичному кодексі фахівців із соціальної роботи України закріплені шляхи розв'язання етичних проблем і прийняття найбільш адекватного професійного рішення в етичних питаннях. В основу цього кодексу покладений вітчизняний досвід, а також міжнародні етичні принципи і стандарти соціальної роботи, визначені на загальних зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників (IFSW) у м. Коломбо (Шрі-Ланка) 6-8 липня 1994 р. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України містить:

– етичні принципи діяльності соціальних працівників (список базових етичних ідей і традицій, що є основою для прийняття етичного рішення в соціальній роботі);

– норми етичної поведінки соціальних працівників (що є основою для професійної діяльності) (Етика соціального працівника, 2021).

Норми етичної поведінки спеціалістів із соціальної роботи:

1) етична поведінка стосовно професії полягає в дотриманні вимог кодексу, підвищенні якості та ефективності соціальних послуг;

2) етична поведінка стосовно колег полягає у визнанні різних поглядів фахівців, висловлюванні критичних зауважень лаконічно й коректно; обміні знаннями, досвідом і думками з колегами по соціальній роботі; відстоюванні професійної честі та гідності своїх колег;

3) етична поведінка стосовно отримувача соціальних послуг полягає у повазі його особистості й гарантуванні захисту його гідності та прав незалежно від походження, статі, віку, з'ясування всіх чинників щодо проблеми та знаходження оптимальних видів соціальних послуг; спрямуванні своїх зусиль на безпеку отримувача послуг, у допомозі всім рівною мірою, визнанні та повазі намірів, відповідальності отримувача послуг щодо прийнятого рішення тощо;

4) етична поведінка стосовно взаємодіючих організацій передбачає співпрацю з установами та організаціями, наміри й діяльність яких спрямовані на надання соціальних послуг, підтримку та популяризацію партнерських відносин між організаціями, що діють у громаді (Кияниця, 2017: 74–75).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Діти з інвалідністю є найбільш незахищеними та вразливими членами суспільства. Вони потребують особливих умов якісного життя. На жаль, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, мають недостатнє матеріальне забезпечення з боку держави. Відповідно, діти позбавлені сприятливого соціального середовища для задоволення своїх потреб, соціокультурно не мобільні, страждають від недосконалої системи соціальної підтримки. Соціальна робота з дітьми з інвалідністю передбачає

соціальну реабілітацію, корекцію, соціально-педагогічну підтримку, соціальну інтеграцію, адаптацію, підтримку з боку державних та громадських інституцій, дотримання їхніх конституційних прав, забезпечення їх активного спілкування з однолітками, членами родин, доступності ресурсів навколишнього світу.

Етичні кодекси соціальної роботи створюють єдину моральну основу, орієнтири професійної діяльності, регламентують поведінку спеціалістів щодо виконання службових обов'язків із дотриманням етичних вимог, визначають спрямованість дій на розвиток потенціалу та можливостей дітей з інвалідністю, сприяють взаємодії з клієнтом на основі визначеної загальної системи цінностей, гарантують здійснення прав клієнтів та задоволення його інтересів, сприяють прийняттю етичних рішень, вмотивовують необхідність постійного морального удосконалення спеціалістів, підвищують моральний авторитет соціальної роботи в суспільстві, гарантують чистоту професії.

Одним із визначальних моментів роботи соціального працівника є засвоєння моральних принципів професійної діяльності, що зумовлюють специфічні професійні проблеми, зокрема, проблему моральної відповідальності перед клієнтом, колегами, спеціальністю та суспільством.

Важливим кроком у роботі з дітьми з інвалідністю є толерантне ставлення до них. На першому місці має стояти дитина, а не її діагноз. Проявляти увагу й пропонувати допомогу дітям з інвалідністю варто лише тоді, коли ситуація цього потребує. Важливо завжди знаходити сильну сторону дитини і робити з неї справжню суперсилу, адже кожна дитина з інвалідністю хоче бути повноцінним, потрібним членом суспільства. Варто зосереджуватись на тому, що вона вміє робити краще за інших.

Подальшого дослідження вимагають питання форм та методів роботи соціального працівника з дітьми з інвалідністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байда Л. Інвалідність та суспільство : навчально-методичний посібник / Л. Байда та ін. Київ, 2012. С. 7.
2. Етика соціального працівника(-ці) – ProfiHealth. URL: <https://profihealth.org.ua/uk/lessons/185>
3. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
4. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>

5. Інклюзія в руках кожного: що можна зробити просто зараз. URL: [https://life.pravda.com.ua/projects/za-pravo-na-shchastia/2021/08/13/245561/#:~:text=Інклюзія%20\(від%20англ.,та%20створення%20безбар'єрного%20простору](https://life.pravda.com.ua/projects/za-pravo-na-shchastia/2021/08/13/245561/#:~:text=Інклюзія%20(від%20англ.,та%20створення%20безбар'єрного%20простору)
6. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 200 с.
7. Організація роботи з людьми з особливими потребами в діяльності спеціалізованих соціальних служб. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24170>
8. Реабілітація дітей з особливими потребами (поради батькам). URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/reabilitacziya-ditej-z-osoblivimi-potrebami-poradi-batkam/>
9. Семігіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи / УДК 364.78. 2018. URL: <https://www.researchgate.net/publication/331036524>
10. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник у 2-х ч. Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології / З.П. Кияниця, Ж.В. Петрошко. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. С. 74–75.
11. Соціальна робота з людьми, що мають функціональні обмеження. URL: <https://vo.uu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=120632>
12. Тесленко В.В. Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2007. 44 с.
13. Сушик І.В. Етика та деонтологія соціального працівника : навчальний посібник. Луцьк : ІВВ Луцький НТУ, 2020. 188 с.
14. Чайковський М.Є. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 570 с.
15. Як забезпечити належні соцпослуги для людей з інвалідністю? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/30/227194/>

REFERENCES:

1. Baida L. Invalidnist ta suspilstvo : navchalno-metodychnyi posibnyk / L. Baida ta in. K., 2012. S. 7. [Baida L. Disability and society: a textbook / L. Baida et al. K., 2012. S. 7.]
2. Etyka sotsialnoho pratsivnyka (-tsi) (2021) – ProfiHealth. [Ethics of a social worker (s) – ProfiHealth]. Retrieved from: <https://profihealth.org.ua/uk/lessons/185>
3. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» (2001). [Law of Ukraine «On Child Protection»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
4. Zakon Ukrainy «Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini» (2005). [Law of Ukraine «On Rehabilitation of Persons with Disabilities in Ukraine»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
5. Inkluziia v rukakh kozhnoho: shcho mozna zrobyty prosto zaraz. (2021). [Inclusion in everyone's hands: what can be done right now]. Retrieved from: [https://life.pravda.com.ua/projects/za-pravo-na-shchastia/2021/08/13/245561/#:~:text=Інклюзія%20\(від%20англ.,та%20створення%20безбар'єрного%20простору](https://life.pravda.com.ua/projects/za-pravo-na-shchastia/2021/08/13/245561/#:~:text=Інклюзія%20(від%20англ.,та%20створення%20безбар'єрного%20простору)
6. Innovatsiinyi potentsial sotsialnoi roboty v suchasnomu sviti: na mezhi nauky ta praktyky : materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Chernihiv : NU «Chernihivska politekhnika», 2021. 200 s. [Innovative potential of social work in the modern world: on the border of science and practice: materials of the I International scientific-practical conference. Chernihiv: NU «Chernihiv Polytechnic», 2021. 200 p.].
7. Orhanizatsiia roboty z liudmy z osoblyvymy potrebamy v diialnosti spetsializovanykh sotsialnykh sluzhb (2020). [Organization of work with people with special needs in the activities of specialized social services.]. Retrieved from: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24170>
8. Reabilitatsiia ditei z osoblyvymy potrebamy (porady batkam) (2019). [Rehabilitation of children with special needs (advice to parents).]. Retrieved from: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/reabilitacziya-ditej-z-osoblivimi-potrebami-poradi-batkam/>
9. Semyhina T. Novi hlobalni etychni pryntsypy sotsialnoi roboty / UDK 364.78. 2018. [Semigina T. NEW GLOBAL ETHICAL PRINCIPLES OF SOCIAL WORK / UDC 364.78. 2018]. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/331036524>
10. Sotsialna robota z vrazlyvymy simiamy ta ditmy : posib. u 2-kh ch.; Ch. I. Suchasni oriientyry ta kliuchovi tekhnolohii / Z.P. Kyianytsia, Zh.V. Petrochko. K. : OBNOVA KOMPANI, 2017. С. 74–75. [Social work with vulnerable families and children: a guide. at 2 o'clock; Ch. I. Modern landmarks and key technologies / Z.P. Kiyanytsa, Zh.V. Petrochko. K. : COMPANY UPDATE, 2017. P. 74–75].
11. Sotsialna robota z liudmy, shcho maiut funktsionalni obmezhenia (2021). [Social work with people with disabilities]. Retrieved from: <https://vo.uu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=120632>

12. Sushik I.V. Ethics and deontology of a social worker: textbook. Manual. Lutsk: IVV Lutsk NTU, 2020. 188 p. [Sushik I.V. Ethics and deontology of a social worker: textbook. manual. Lutsk: IVV Lutsk NTU, 2020. 188 p.].

13. Teslenko V.V. Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky ditei z obmezhenyimi mozhlyvostyamy v promyslovomu rehioni: avtoref. Dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.05. Luhansk, 2007. 44 s. [Teslenko V.V. Theory and practice of social and pedagogical support of children with disabilities in the industrial region: author's ref. dis ... Dr. ped. Science: 13.00.05. Luhansk, 2007. 44 p.].

14. Chaikovskiy M.Ie. Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z moloddu z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkliuzyvnogo osvithnoho prostoru : dys. na zdobuttia nauk. stup. dok. ped. nauk : 13.00.05 "sotsialna pedahohika" / DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» . Starobilsk, 2016. 570 s. [Tchaikovsky ME Theory and practice of socio-pedagogical work with young people with special needs in an inclusive educational space: dis. for science. stup. dock. ped. Sciences: 13.00.05 – social pedagogy / ME Tchaikovsky; Science. head Laktionova Halyna Mykhailivna; DZ "Taras Shevchenko LNU". Starobilsk, 2016. 570 p.].

15. Iak zabezpechty nalezhni sotsposluhy dlia liudei z invalidnistiu (2017). [How to provide proper social services for people with disabilities]. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/30/227194/>